

Sveriges mest relevanta föredetting

Preemraff Lysekil, oljan och framtiden

Wilma Arvidsson

Abstract

This essay discusses and analyses the events that took place around the planned extension of Preemraff in Lysekil, the so-called ROCC-project. It does so using a critical political economy perspective focused on the concept of incumbency, the future of fossil fuels and the relationship between Preem AB and the Swedish state and government. This essay finds that there has been a change in the political economy between 2016, when Preem AB submitted their application to the Swedish courts, and 2020, when the application was withdrawn. This change is characterised by an increased understanding of climate change as a matter of urgency and developments in the implementation of new climate change policies on both national and transnational levels. This essay also finds that an unintended consequence of the EU Emissions Trading System was the creation of a situation in which the Swedish government found themselves in a position of either approving the project or cancelling it altogether. Furthermore this essay finds that Preem AB's strategy for transitioning to renewable resources has accelerated considerably over the period of time analysed.

Nyckelord: incumbency, critical political economy, Preem, fossila bränslen, klimatförändringar, ETS

Antal ord: 9878

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	2
1.2 Frågeställning.....	3
1.3 Tidigare forskning.....	3
2	
Teori.....	3
2.1 Critical political economy.....	3
2.2 Transition eller trasformismo.....	6
2.3 Regimer, incumbency och kapitalet.....	7
2.4 Incumbency som redskap för förändring.....	9
3 Metod.....	10
3.1 Ontologi och configuring fields approach.....	10
3.2 Att studera ett fall.....	11
4 Analys.....	14
4.1 Mark- och miljödomstolen.....	14
4.2 Mark- och miljööverdomstolen, Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Västra Götalands län.....	15
4.3 Regeringen tar över prövningen.....	17
4.4 Klimatpolitisk handlingsplan.....	20
4.5 Konstitutionsutskottet.....	22
4.6 Preem som aktör.....	23
5 Slutsats och diskussion.....	26
5.1 Preemraff Lysekil i den politiska ekonomin.....	26
5.2 Problematik och förslag till framtida forskning.....	28
6 Referenser.....	29

1 Inledning

Klimatfrågan har under de senaste årtiondena förflyttat sig från den politiska periferin till dess mittpunkt. Klimatpolitikens roll i den internationella sfären illustreras kanske bäst med hjälp av Parisavtalet, som många ser som ett nytt kapitel i det globala arbetet med att hejda klimatförändringarna. Parisavtalet har i sin tur riktat strålkastarljuset mot undertecknande stater. Vad kan och bör individuella stater bidra med för att kunna ställa om inför framtiden? Sverige är ett av dem länder som positionerat sig i framkant när det kommer till klimatfrågan, bland annat genom att införa ett klimatpolitiskt ramverk. Ramverket innebär en ny klimatlag, inrättandet av ett klimatpolitiskt råd samt nya klimatmål.

Parallellt med detta arbete pågår en annan historia. Få fall har blivit så omtvistade och debatterade som den planerade utbyggnaden av Preemraff Lysekil. Utbyggnaden, som gick under namnet ROCC-projektet (Residue Oil Conversion Complex), gick främst ut på att Preem skulle kunna omvandla upp till 90 procent av den tjockolja som produceras i Lysekil till svavelfri diesel och bensin (Preem, 2018). Projektet beräknades innebära en fördubbling av anläggningens koldioxidutsläpp, från ca 1,7 miljoner ton till ca 3,4 miljoner ton per år (dedom 2018-11-09 i mål nr M 4708–16). Från dess att miljötillståndsansökan skickades in till dess att ansökan drogs tillbaka kantades projektet av konflikter. Preemraff Lysekil har inte bara figurerat flitigt på i princip varenda ledarsida i landet utan även blivit rättsligt omtvistat och närapå utlöst en regeringskris. Fallet Preemraff Lysekil sätter ljus på de politiska och ekonomiska konfliktytor där klimatfrågan utspelar sig.

En intressant aspekt av Preemraff Lysekil är hur Preem resonerat kring ROCC-projektet. Ansökan om att få genomföra projektet skickades in bara året efter det banbrytande klimatavtalet skrevs under i Paris. Ur ett politisk-ekonomiskt perspektiv är det här intressant eftersom investeringar i fossila bränslen i högsta grad är beroende av en viss uppsättning ekonomiska och politiska förutsättningar. Dessutom är dessa investeringar ofta omfattande, både gällande hur mycket pengar som står på spel och hur länge dessa investeringar måste ge avkastning för att

investeringen ska vara lönsam. Frågan om hur framtiden ser ut för fossilindustrin är central. I denna uppsats menar jag, med stöd av litteraturen, att det finns en vida spridd bild av att fossila bränslen är så integrerade i vårt ekonomiska system att de i princip är omöjliga att avveckla, trots vetenskaplig konsensus kring deras katastrofala effekt på klimatet. Detta betyder dock inte att förändring inte kan ske. Fallet Preemraff Lysekil hjälper oss se mer generella trender för fossila bränslen och energiindustrin i en post-Parisisk värld.

Jämte den ekonomiska dimensionen löper den politiska. Avvägningen mellan klimatet och ekonomin är en central skiljelinje i samtida politik. Sättet ekonomin fungerar idag är inte förenligt med de åtgärder som krävs för att stävja klimatförändringarna. Här finns en konflikt som genomsyrar hela vår politiska ekonomi. Denna konflikt är även intressant ur ett svenskt perspektiv. Den rödgröna regering som haft makten under tidsperioden denna uppsats befattar sig med består av socialdemokrater och miljöpartister. Det vill säga, ett parti vars raison d'être är arbetarna, jobben och välfärden samt ett parti vars namn skvallrar om dess existensberättigande funktion.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att analysera fallet Preemraff Lysekil från både politiska och ekonomiska perspektiv. Den slopade utbyggnaden av raffinaderiet i Lysekil spänner över flera samhällsinstanser, däribland rättsväsendet, politiken och marknaden. Genom att kombinera en analys av juridiska och politiska processer med ekonomiska perspektiv vill jag bidra med en djupare förståelse kring det fortsatta användandet av fossila bränslen samt utvecklingen mot förnyelsebara energikällor. Min analys kommer fokusera på vad som förändrades från dess att Preem AB skickade in sin ansökan till Mark- och miljödomstolen till dess att ansökan drogs tillbaka. Jag syftar inte förklara varför Preem AB drog tillbaka sin ansökan, inte minst för att materialet som skulle behövas inte är tillgängligt för mig. Snarare vill jag analysera och diskutera hur de politiska och ekonomiska förutsättningarna för ett projekt såsom Preemraff Lysekil har förändrats över en förhållandevis kort tidsperiod.

1.2 Frågeställning

Frågeställningen jag kommer att utgå från i denna uppsats lyder:

År 2016 ansökte Preem AB om att få utvidga sin verksamhet i Lysekil. År 2020 drogs ansökan tillbaka. Vad förändrades inom den politiska ekonomin över denna tidsperiod och hur kan händelser kring Preemraff Lysekil förstås utifrån detta?

1.3 Tidigare forskning

Trots den uppmärksamhet fallet fått i media har det skrivits förvånansvärt lite om Preemraff Lysekil ur ett statsvetenskapligt perspektiv. Att det inte har forskats på händelserna utifrån vad vi vet nu, det vill säga att projektet inte kommer att förverkligas, är förståeligt. Det ligger trots allt väldigt nära i tid. Den forskning som på något sätt kan kopplas till mitt forskningsproblem är en del artiklar om hållbarhet, med inriktning på det mer naturvetenskapliga och teknologiska området. Den juridiska dimensionen av händelserna kring Preemraff Lysekil har väckt en del intresse hos jurister, som ägnat sin uppmärksamhet åt regeringens tillåtlighetsprövning av verksamheten.

2 Teori

2.1 Critical political economy

Den gren av political economy jag använder i min analys kallas critical political economy. CPE är en kritisk teoretisk skola med rötter i marxismen som fokuserar på strukturen av den globala politiska ekonomin, särskilt på kapitalismen (Paterson & P-Laberge, 2018). Utgångspunkten inom CPE är att kapitalismen och klimatförändringarna är nära sammanbundna, eftersom

kapitalismen historiskt sett har orsakat de klimatförändringar vi ser idag. Statens roll i sammanhanget är att skapa förutsättningar för kapitalackumulation, menar Paterson och P-Laberge. Därför är klimatförändringar i all väsentlighet en effekt av statens funktion. Författarna framför även att vi idag lever i en nyliberal ekonomisk era vilket har ökat marknadens makt. Samtidigt som marknadens inflytande har stärkts har staten förlorat makt. Staten måste uppvakta marknaden för att kunna ta del av de ekonomiska flöden som rör sig över landsgränser. Utan dessa flöden blir den tillväxt staten vill leverera svår att uppnå.

En analys som utgår från CPE kan följa ett antal olika tillvägagångssätt. Ett av dessa är att se fossila bränslen som så oumbärliga för kapitalismen att en lösning på klimatfrågan inte går att uppnå inom ett kapitalistiskt system. De diskurser som finns kring exempelvis hållbar utveckling och grön tillväxt är således inte kompatibla med denna syn eftersom de förutsätter att kapitalismen kan böjas och adapteras i en hållbar riktning. Vidare diskuterar Paterson och P-Laberge den fossila industrin. Branschen har ofta motsatt sig handling mot klimatförändringarna. En viktig anledning bakom detta är att företag vill skydda sina investeringar som behöver ge avkastning över lång tid, vilket resulterar i en lock-in av höga utsläpp över lång tid. Vidare har dessa företag ofta kopplingar till politiken. Regeringar ser, enligt författarna, ofta sina intressen och energibranschens intressen som detsamma. Detta bidrar ytterligare till att inbädda fossila bränslen i vår samhällsstruktur. En annan aspekt som är viktig för denna uppsats är carbon markets. Carbon markets kan utifrån CPE ses som nyliberal klimatpolicy. Istället för att sätta gränser eller lagstifta ska framsteg ske genom ekonomiska incitament, vilket är kompatibelt med en nyliberal syn på statens roll.

Å andra sidan finns det inom CPE en uppfattning om att näringslivet i viss mån har gått från att se klimatförändringar som ett hot mot sin verksamhet till att se det som en möjlighet, menar Paterson och P-Laberge. En ny-Gramsciansk idé om hegemoni är relevant här. Kapitalet vill styra med samtycke och genom att koppla samman olika delar samhället och ekonomin. Ackumulationsregimer behöver politiskt stöd. Genom ett hegemoniskt perspektiv kan vi se att det krävs en slags koalition som både kan uppbåda och uppehålla politisk vilja till decarbonisation. Denna koalition står i motsats till den traditionella fossilbränslekoalitionen. Hegemoni kan även förklara den acceptans som finns av marknadslösningar mot

klimatförändringar, enligt Paterson och P-Laberge. Denna hegemoni utmanas av bland annat klimataktivismen.

Konflikterna inom näringslivet kan förstås med hjälp av CPE. Många företag sitter i en svår sits mellan *logics of accumulation* på ena sidan och *logics of legitimation* på andra. Det vill säga mellan hur de historiskt sett har tjänat pengar och hur regeringar, anställda och konsumenter uppfattar företagets klimatansträngningar. Paterson och P-Laberge presenterar även Schumpeters *gales of creative destruction*. Detta koncept innebär att kapitalismen förnyas sig själv genom att förstöra kapital som fortfarande ger avkastning och istället investera i en ny tillväxtcykel baserad på ny teknologi. Det här kan möjligtvis vara ett sätt att decarbonise kapitalismen.

Fossilindustrin för en viss linje i massmedia samt i lobbyverksamhet riktad mot exempelvis regeringar (Newell & Paterson, 1998). Ett argument dessa aktörer har är att försök att reglera utsläpp kommer att resultera i jobbförluster och minskat BNP. Författarna pekar även på att fossila bränsleindustrin ofta gynnas i staters policyprocesser. Regeringar lyssnar till dessa företag och företagen har ofta tillgång till politiker. Anledningen är att energibolag har en speciell position i den politiska ekonomin, eftersom de tillhandahåller en samhällsviktig produkt. Newell och Paterson menar även att energibranschens intressen inte bara påverkar klimat- och energirelaterade policyprocesser utan sträcker sig genom hela den politiska ekonomin.

Newell och Paterson skriver även om strukturell makt. En grundförutsättning i kapitalistiska samhällen är att de är beroende av ekonomisk tillväxt. Newell och Paterson beskriver Burnhams idé om att statens roll är att identifiera och avancera kapitalets allmänna intressen. Detta eftersom en av de grundpelare som upprätthåller statens legitimitet är att staten kan upprätthålla kapitalackumulation. Energibolag, i egenskap av sin roll som möjliggörare av detta, får därför en central maktposition inom statliga processer. Enligt författarna uttrycks den här makten bland annat genom att kunna hota med att flytta kapital, men även hur de kan diktera *limits of the possible* genom hegemoniska idéer om hur ekonomisk tillväxt uppnås. Det är dock viktigt att skilja på vad Burnham kallar *capital-in-general* och specifika kapital. Kapitalet är inte en homogen enhet. Staten, enligt Burnham, främjar *capital-in-general* det vill säga kapitalets

generella intressen. Dock finns det kapitalintressen som rör sig utanför dessa. Kapitalintensiva industrier är ofta inte entusiastiska inför förändring.

Newell och Paterson menar även att en IPE-approach med marxistiska rötter, grundad i historisk materialism behövs eftersom den liberala institutionalismen fokuserar på mellanstatliga processer där stater är rationella aktörer, snarare än stater som reproduktörer av kapital. Författarna ser även att det finns industrier som delar sina intressen med capital-in-general, förutom på just den här fronten. T.ex. försäkringsbolag, som riskerar att förlora mycket pengar i kölvattnet av klimatrelaterade naturkatastrofer och liknande.

2.2 Transition eller transformismo

Newell har även skrivit om *transformations* (2018). Han presenterar argumentet att det krävs en ny industriell revolution eller *great transformation* för att klara av övergången till en low-carbonframtid. Newell menar att en analys som bygger på historisk materialism ger ett historiskt perspektiv på förändring, hur de har gått till förr och vilka möjligheter som finns. Newell använder sig av det gramscianska konceptet *transformismo*, enligt definitionen nedan

...the ability to accommodate pressures for more radical and disruptive change and to employ combinations of material, institutional and discursive power to ensure that shifts which do occur in socio-technical configurations do not disrupt prevailing social relations and distributions of political power (s. 28).

Idéer som är för radikala avväpnas och assimileras till hegemonin. De aktörer som dominerar och drar nytta av business as usual tenderar att föredra transformismo, enligt Newell.

Även företags involvering med regeringar och stater kan förhindra transition. CPE kan med fördel användas för att analysera vems intressen staten förvaltar. Eftersom energibolagen tillhandahåller en produkt som är central för staten och dess legitimitet har de en speciell strukturell maktposition i relation till staten. Newell påpekar dock att sociala krafter inom staten inte är statiska. Gramsci menade att staten är en ständigt pågående process av skapande och

förändring av intressen och balans mellan dominanta och underordnade grupper, en balans där den dominanta gruppens intressen bara råder till en viss gräns. Inom staten finns en balansgång mellan olika intressen. Även den nyliberala eran kan ses utifrån gramscianska ideér. Newell nämner det neo-Gramscianska konceptet *disciplinary power*, som i denna kontext innebär att det finns restriktioner på hur stater kan agera i en liberal marknadsekonomi i en globaliserad värld. Newell menar dock, återigen, att det finns möjligheter för *transformation*. I den existerande energimaktordningen finns sprickor som kan utnyttjas för att destabilisera regimer. En sådan spricka är global finans. I en ekonomi som drivs av finanskapital finns större möjligheter för divestment ifall fossila bränslen börjar ses som en riskfylld belastning snarare än en ekonomisk tillgång. Detta kan ses från allt från hedgefonder till pensionsfonder, som har enorm makt utefter var de väljer att placera de tillgångar de förvaltar. Newell nämner även rädsla inför *un-burnable carbon* och *stranded assets* som anledningar till detta. Investerare skulle kunna hamna i en situation där deras pengar är uppbundna med fossila bränslen som inte kan användas. En sådan situation är självklart inte önskvärd. Ifall mäktiga aktörer börjar placera sina tillgångar i förnyelsebar energi istället för i fossila bränslen, blir dessa intressen de av capital-in-general.

2.3 Regimer, incumbency och kapitalet

Begreppet regim används för att beskriva sammanslutningen av institutioner, aktörer, finansnätverk och infrastruktur som tillsammans möjliggör att den globala fossila ekonomin kan fortgå (Newell & Johnstone, 2018). Ett bevis på den fossila regimens makt är gapet mellan de policyförslag som regeringar lägger fram och vad som faktiskt händer för att förhindra global uppvärmning. Makten hos den fossila regimen kan förstås utifrån begreppet incumbency. Incumbency hjälper oss förstå hur djupt integrerade fossila bränslen är i vårt samhälle och varför fossilindustrin, trots den breda vetenskapliga konsensusen kring klimatförändringarna, fortsätter motta investeringar och subventioneras av stater. Newell och Johnstone menar att det globalt sett finns en stark tendens att gynna fossila bränslen framför förnybara energikällor. Författarna påpekar dock att ett politiskt styrmedel som kan användas för att destabilisera den fossila regimen är just reform av subventionering. Vidare poängteras hur nära fossilindustrin och politiken står varandra, bland annat genom tillgång till politiker.

Ytterligare något att ha i åtanke är att övergången till hållbar energi inte bara fördröjs av aktörer direkt kopplade till energisektorn utan även på ett bredare politiskt och institutionellt plan. Newell och Johnstone skriver om hur forskningen försöker identifiera olika platser där incumbency upprätthålls. Staten är central i resonemanget om fossil incumbency eftersom staten har stor betydelse i hur incumbency bibehålls. Sättet staten subventionerar energi kan ses som statliga bidrag till den privata sektorn. Men de kan också ses som ett exempel på clientelism, där subventioner används för att erhålla stöd från specifika grupper. Dessa grupper inkluderar inte bara en ekonomisk elit, utan kan även vara låginkomsttagare. Om dessa klienter drar fördelar av statligt stöd till fossila bränslen ökar även motståndet mot att använda politiska styrmedel för att motverka detsamma, och på så sätt reproduceras incumbency.

Dessutom måste vi tänka på hur sammankopplade energi och tillväxt är. Fossila bränslen går på många sätt hand i hand med kapitalismen. Fenomenet kallas *growth paradigm* och kan hjälpa oss förstå de hinder som finns för en hållbar övergång. Att framställa fossilindustrins intressen som samma som kapitalismens intressen i allmänhet är en strategi för att upprätthålla incumbency. Newell och Johnstone tar även upp huruvida vi närmar oss en brytpunkt. Möjligheten att vi kan ha nått peak oil, lägre priser på olja, nya perspektiv från bland annat investerare samt billigare förnybar teknologi kan möjligtvis vara ett tecken på detta. Även Parisavtalet symboliserar förändring. Författarna tar också upp vikten av social hållbarhet och rättvisa. Förlorarna i omställningen skulle kunna lämnas vind för våg utan initiativ för att exempelvis omskola de som idag arbetar med fossila bränslen. Hållbarhetsperspektivet måste rymma både ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter.

Begreppet incumbency användes länge i betydelsen att inneha en maktposition, skriver Stirling (2019). Men begreppet syftar mer och mer till bredare koncentrationer av makt, inflytande och privilegium. Sättet incumbency sträcker sig både brett och djupt är nära kopplat till varför så många stora, ofta världsomspännande utmaningar förblir olösta. Incumbency hindrar alternativa lösningar från att implementeras, även om de är tekniskt sett möjliga. Makt förstärker vissa riktningar och stävjar andra. Socio-teknisk incumbency används för att beskriva reproduktionen och förstärkningen av makt genom samgående sociala, kulturella, diskursiva, politiska, kognitiva, tekniska och ekonomiska fenomen. Stirling menar att nedbrytning av incumbency sker

mindre genom faktisk policy och mer genom en mer generell gräsrotsmobilisering med folket i fokus. Stirling understryker vikten av att se incumbency som något mångfaldigt, som är svårt att kategorisera och måste närmas på ett nyanserat sätt. Dock betyder incumbency inte att det inte finns utrymme för andra aktörer. Sådant som utmanar incumbency kan komma underifrån och om det inträffar samtidigt som vad Stirling kallar ett *salient moment* kan det få effekt. Stirling kritiserar även sättet att tänka på regimer som separata enheter, t.ex. oljeregimen eller kolregimen. Återigen är problemet att detta förenklade sätt att se världen blir missvisande. Verkligheten är mer oordnad och överlappande.

2.4 Incumbency som redskap för förändring

Socio-tekniska omställningar har ofta framställts som något långsamt, osäkert och svårt (Turnheim & Sovacool, 2019). Omställning i riktning mot hållbarhet försvåras ytterligare av bland annat teknologiska svårigheter och det stora behovet av innovation. Även bredare samhällsrelaterade problem spelar roll. Turnheim och Sovacool medger att det finns en stark tendens att fortsätta med gamla vanor i etablerade socio-tekniska system. Dock anser författarna att mycket forskning har skett med fokus på förändring som kommer från utifrån och underifrån de regimer som redan finns. Turnheim och Sovacool, till skillnad från Newell, Paterson, Johnstone och Stirling, tittar på incumbents roll i transitioner. Författarna skriver att incumbents ofta porträtteras som onda och som motståndare till förändring till följd av deras intresse att upprätthålla dominanta regimer. Författarna medger att detta ofta är fallet, men poängterar även att incumbents deltar i att bryta ner regimen genom att interagera med nischaktörer och ägna sig åt strategier som frångår deras vanliga handlande. Turnheim och Sovacool argumenterar för betydelsen av att se socio-tekniska system som heterogena och att det finns olika typer av incumbents. Incumbency finns inte bara hos vissa stora företag eller statliga institutioner. Snarare existerar incumbency i en mängd olika samhällsliga sfärer, såsom näringslivet, civilsamhället, non-governmental actors, fackförbund, etc. Turnheim och Sovacool menar att det inom regimer finns många olika aktörer som alla har olika inställningar till förändring. Dessutom är det viktigt att ha i åtanke att incumbency förändras över tid. Det är inte ett statiskt tillstånd, utan incumbents kan förändra sina strategier. Det här fenomenet kan ytterligare destabilisera regimen och skynda

på förändring. Även de stora resurser som incumbents har tillgång till är en möjlig strategi för förändring.

Ytterligare en teoretisk väg in i fallet Preemraff Lysekil är att titta på hur aktörer inom näringslivet fungerar. Elmes skriver om konceptet *strategic decision making* (2012). Den definition Elmes använder sig av är "...the determination of the basic long term goals and objectives of an enterprise, and the adoption of courses of action and the allocation of resources necessary for carrying out these goals..." (Chandler, 1962 citerad i Elmes, 2012, s. 250). Definitionen fokuserar på att organisationer verkar i en viss riktning mot en viss uppsättning mål. Vidare menar Elmes att *strategic decision making* är av extra betydelse för just energiindustrin, eftersom industrin ägnar sig åt stora investeringar över lång tid som måste kunna ge avkastning i många decennier. Sättet företag planerar sin strategi inför framtiden bygger på bland annat risk, förändring, resurser och komplexitet. Just förändring över tid och vikten av framtida scenarier är viktiga inom energisektorn. Trots de stora aktörerna inom energiindustrins grepp om marknaden påpekar Elmes att perioder av hög tillväxt även har gynnat den förnyelsebara sektorn genom kapitalinvesteringar i exempelvis teknologifokuserade företag.

3 Metod

3.1 Ontologi och configuring fields approach

Problemet jag undersöker är komplext och jag har medvetet använt mig av en öppen frågeställning. Anledningen till detta är att det verkar presumtivt att försöka svara på frågan om varför händelserna kring ROCC-projektet och Preemraff Lysekil utspelade sig som de gjorde. När jag närmar mig det material jag analyserar tar jag inspiration från de metodologiska resonemang som förs av Stirling (2019). Centralt hos Stirling är undvikandet av en eagle-eye view, det vill säga en alltför överblickande analys. Stirling anser att detta blir reduktionistiskt. Antar man att en regim är enhetlig är det också vad man kommer att komma fram till, menar

Stirling. Det jag främst tar med mig från Stirling är konceptet *configuring fields*. Detta innebär att arbeta utifrån att det inte finns någon tydlig avgränsning mellan olika fält och istället utgå från miljön i sin helhet. Att utifrån sin ontologiska uppfattning se världen det som en öppen, snarare än stängd topologi. Synen på regimer som fragmenterade och mångsidiga är en viktig pusselbit i min analys. I materialet framgår att det finns mycket variation inom exempelvis vad man, något reduktionistiskt, skulle kunna kalla oljeregimen. Genom att använda en *configuring fields approach* tillåts vi se den ofta oordnade, komplexa och vidsträckta miljön inom vilken händelserna denna uppsats koncentrerar sig på skedde. Att undvika en eagle-eye view är även viktigt för att kunna förhålla sig kritiskt till maktstrukturer. Fallet Preemraff Lysekil bör i den mån det går undvikas att betrakta från ett ovanifrånperspektiv då de komplexa aspekterna av incumbency kan förbli undandömda.

Dock finns det en inbyggd problematik hos *configuring fields approachen*. Först och främst kan jag omöjligt undersöka och analysera allt som kan tänkas vara relevant i sammanhanget. Rent teoretiskt sett skulle en *configuring fields*-analys av Preemraff Lysekil kunna bli oändligt bred. Jag måste göra vissa förenklingar i min analys. Dessa förenklingar kommer göras utifrån vad som är mest relevant och vad som bidrar till att svara på min frågeställning, utan att för den sakens skull offra bredd. Det är även viktigt att komma ihåg att min ansats inte är att ge det slutgiltiga, definitiva svaret på min frågeställning. Jag måste i någon mån förenkla, kategorisera och konkretisera. Ett försök att helt och hållet undvika detta skulle förmodligen resultera i en läsarfrånvärd och ogenomtränglig analys. En *configuring fields approach* är värdefull i egenskap av en eftersträvarvärd idealtyp men i praktiken måste jag göra vissa förenklingar för att bidra med tydlighet, både för mig själv och för läsaren. Den ontologiska uppfattningen att verkligheten är komplex, oordnad, överlappande och komplicerad tar jag däremot med mig in i analysen.

3.2 Att studera ett fall

Jag har genomfört en enfallsstudie av Preemraff Lysekil och ROCC-projektet. Den mest självklara invändningen mot detta är i vilken utsträckning en enfallsstudie kan abstraheras och appliceras i en bredare kontext. Denna kritik bemöts av Flyvbjerg i artikeln *Five Misunderstanding About Case-Study Research* (2006). Flyvbjerg menar att det inte stämmer att

fallstudier inte kan bidra med förståelse även i en bredare bemärkelse. Han argumenterar för att kontextavhängande kunskap är värdefull eftersom man utan sådan kunskap inte kan uppnå en högre nivå av expertis. En nyanserad bild av verkligheten kräver erfarenhet av verkliga fall, inte bara den regelbundenhet och abstraktion vi finner i teorin. Flyvbjerg poängterar även att samhällskunskapen inte ännu har funnit några generella teorier som fungerar oberoende av kontext. I avsaknad av detta kan vi med fördel även ägna tid åt den konkreta och kontextuella kunskapen.

Flyvbjerg menar att generalisering är ett av många sätt att skapa kunskap. Fallstudier kan ofta generalisera utifrån ett enda fall, men även fall som inte kan generaliseras bidrar med kunskap. Fallstudien passar även utmärkt för att testa Poppers falsifiering. Flyvbjerg använder Poppers exempel om svarta svanar. En enda svart svan kan falsifiera ett påstående i stil med alla svanar är vita. Fallstudier passar bra för att studera dessa metaforiska svanar, vare sig de är självklart svarta eller visar sig vara det under studiens gång.

Vidare diskuterar Flyvbjerg valet av fall i en fallstudie. Han pekar på att ett representativt eller slumpmässigt utvalt fall inte alltid är bäst. Fall som på något sätt står ut eller skiljer sig från normen kan ofta vara mer intressanta eftersom de avslöjar mer kunskap om aktörer och mekanismer. Flyvbjerg tar upp två sorters fall, *extreme cases* och *critical cases*. Det extrema fallet är bra för att leverera studiens budskap på ett slagkraftigt sätt och det kritiska fallet är av betydelse i koppling till den allmänna problematiken. Kritiska fall kan ofta ses som antingen *om det stämmer i detta fall, så kommer det att stämma för alla eller många fall* eller *om det inte stämmer i detta fall, så kommer det inte stämma i alla eller många fall*. Dessa kallas most likely-fall eller least likely-fall.

Jag menar att fallet Preemraff Lysekil är ett kritiskt fall. Huruvida det är ett most likely eller least likely-fall är en intressant diskussion. Synen på Sverige som en stat där klimatfrågan är politiskt prioriterad, det finns en kunskapsintensiv ekonomi och generellt goda förutsättningar för progressiv klimatpolitik ger ett utfall. Om vi istället ser Sverige som en stat som gått i en nyliberal riktning under de senaste decennierna blir resultatet ett annat. Preemraff Lysekil kan enligt min uppfattning inte sömlöst inkorporeras i någon av de två underkategorierna av kritiska

fall, likväl är det ett kritiskt fall. Detta eftersom fallet på många sätt, som jag kommer diskutera mer ingående senare i denna uppsats, inte uppför sig som det borde i den politiska ekonomin. Flyvbjerg vänder sig även mot bilden av fallstudier som mer partiska mot verifikation av studiens upphovsmans uppfattningar. Detta är en inbyggd problematik i alla metoder, inte bara den kvalitativa fallstudien. Närheten till studieobjektet, verkligheten och förståelsen detta medför bidrar snarare till en tendens att falsifiera forskarens förutfattade mening.

Min uppfattning är att fallet Preemraff Lysekil är av så stor vikt att en enfallsstudie kan rättfärdigas även i fall att fallet inte skulle gå att generalisera utifrån, eftersom likt det Flyvbjerg skriver kan en sådan studie bidra med kunskap. Det finns således ett egenvärde i att studera fallet. Dock tror jag att fallet kan generaliseras och säga oss något om den bredare problematiken kring uppsatsens ämne. Fallets omfattning i avseende den stora koldioxidutsläppsökning den tilltänkta utbyggnaden beräknas ha lett till samt vad utbyggnaden skulle ha betytt för Sveriges möjlighet att leva upp till de egna klimatmålen samt Parisavtalet innebär att en enfallsstudie är berättigad. Dessutom har händelserna fört upp frågor till ytan som inte bara handlar om detta fall utan även om klimatfrågan i allmänhet.

3.3 Material

Det material jag har analyserat är först och främst primärmaterial. Jag kommer att utgå från bland annat domstolshandlingar, dokument från Preem samt material från riksdag och regering. Det faktum att Preemraff Lysekil är ett omfattande fall med stora mängder potentiellt intressant material betyder att jag fått förhålla mig selektivt till materialet. Jag har valt material utifrån vad jag anser ger mig bäst möjlighet att analysera mitt utvalda fall och nå ett intressant och relevant svar på min frågeställning. I uppsatsen använder jag bland annat juridiska handlingar. Anledningen är att dessa dokument innehåller många av de argument som förts fram av olika aktörer med ett finger med i spelet. Domstolshandlingarna hjälper mig även analysera aspekter av fallet som på något sätt sammanfaller med det juridiska, exempelvis regeringens övertagande av tillåtlighetsprövningen av Preemraff Lysekil. Det finns även en del material jag har begränsad tillgång till. Preem AB som aktör, deras interna diskussion och styrning hade naturligtvis varit intressant att göra en djupdykning i. Dessvärre har jag inte haft tillgång till detta material. Jag får

därför använda det material som finns tillgängligt, med reservationen att det inte reflekterar hela bilden.

4 Analys

4.1 Mark- och miljödomstolen

Den 14 december 2016 ansökte Preem AB om ett nytt miljötillstånd från Mark- och miljödomstolen. Ansökan gällde tillstånd om befintlig och utökad miljöfarlig verksamhet, närmare bestämt en utbyggnad av raffinaderiet i Lysekil för att kunna omvandla återstodsolja till drivmedel. Knappt två år senare, den 9 november 2018, godkändes ansökan (dedom 2018-11-09 i mål nr M 4708–16). Vad som hände i samband med och efter detta godkännande kommer analyseras nedan.

Preem bad om en arbetstid på sju år, vilket också beviljades. I deldomen menar Preem att investeringen rör sig om en siffra runt 15 miljarder kronor och beräknas kunna stå klar som tidigast år 2022. Den förhållandevis långa arbetstiden och den stora investeringen är intressanta. När ansökan lämnades in såg Preem projektet som något som skulle ge avkastning under lång tid. Tecken på det motsatta var inte tillräckligt starka för att avråda Preem från att ta projektet vidare. I ansökan nämns förnybara råvaror på ett fåtal ställen men omges ofta av vaga framtidsplaner, exempelvis ordet successiv i “Ansökan omfattar därför tillstånd att ta in förnybara råvaror för inblandning och för successiv inmatning i raffinaderiprocessen” (dedom 2018-11-09 i mål nr M 4708–16, s. 33). Vid den här tiden var Preems fokus klart på produktion av drivmedel från tjockolja. Förnybara råvaror framstår snarare som en eftertanke, något som kommer genomföras i en diffus framtid. Det är tydligt att Preems handlande vid den här tidpunkten gjordes i en viss sorts energimaktordning där fossila bränslen hade en så pass stabil plats att investeringar i dessa kunde rättfärdiga miljardbelopp och planer med långa tidsspann.

Preem menar visserligen i ansökan att minskningen av koldioxidutsläpp är en prioriterad fråga, som ska lösas bland annat genom icke-fossila alternativ till olja. Dock presenteras detta som ett i all väsentlighet framtida projekt, bland annat genom “I dagsläget finns dock inte lämpliga råvaror på marknaden i tillräckliga mängder, men utredningsarbete och studier i liten skala sker” (deldom 2018-11-09 i mål nr M 4708–16, s. 48). Detta visar på nivån av incumbency som finns kring fossila bränslen. Fossila bränslen är så invävda i vår samhällsstruktur att trots att detta skrevs efter Parisavtalet sågs det fortfarande som gångbart att investera 15 miljarder kronor i ett projekt som skulle dubbla koldioxidutsläppen från verksamheten. Inte heller ökad politisk medvetenhet hos både politiker och allmänheten stoppade projektet från att inledas.

I deldomen finns även ett uttalande från Energimyndigheten. Uttalandet menar att Preemraff Lysekil är av riksintresse gällande energiproduktion. Energimyndigheten argumenterar för att “Preemraff Lysekil är Sveriges största och modernaste raffinaderi. Den årliga produktionen av drivmedel motsvarar hela Sveriges normala förbrukning. Raffinaderiet är således av vital betydelse för Sverige. Betydelsen av att Sverige har egen och tillräcklig produktionskapacitet är uppenbar” (s. 67). Det här uttalandet är ett bra exempel på den speciella relationen mellan staten och energibolag. Statens legitimitet bygger på dess förmåga att leverera tillväxt, vilket i sin tur är den inneboende drivkraften i kapitalismen. Ett företag som Preem, som producerar en produkt, drivmedel, som krävs för tillväxt samt gör detta inom landets gränser är inte vilket företag som helst. Staten är medveten om Preemraff Lysekils strategiska betydelse samtidigt som statens funktion är avhängande produkten de tillhandahåller. Energimyndigheten säger i princip att vad som är bra för Preemraff Lysekil är bra för Sverige. Återigen ser vi hur djupt och långt incumbency sträcker sig. Staten ser sina och marknadens intressen som de samma.

4.2 Mark- och miljööverdomstolen, Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Mark- och miljödomstolens deldom den 9 november 2018 överklagades till Mark- och miljööverdomstolen, bland annat av privatpersoner och miljöorganisationer (protokoll 2019-05-24 och 2019-06-10 aktbilaga 154 i mål nr M 11730–18). De överklagandes som

motiverades av att de ökade koldioxidutsläppen från ROCC-projektet drabbar alla avvisades av Mark- och miljööverdomstolen. Överklaganden från personer som kunde visa att de berördes av beslutet mer än befolkningen i allmänhet gavs prövningstillstånd. Här är det intressant att tänka på aktörer utanför staten och marknaden. Huruvida detta vägde in i regeringens senare beslut vet vi inte, men det som hände var att projektet förhalades. Att rättsprocessen drog ut på tiden gav mer tid åt kontrovers att växa och kan i det långa loppet ha knuffat regeringen i riktning mot att ta över tillåtlighetsprövningen.

Den 27 juni 2019 underrättade Naturvårdsverket regeringen om Preems planer på utbyggnad i Lysekil (Naturvårdsverket, 2019). Anledningen var att projektet kunde antas få betydande omfattning eller bli av ingripande slag. Myndigheten har i dessa fall underrättelseplikt. Naturvårdsverket skrev i underrättelsen att eftersom Preems verksamhet ingår i handeln med utsläppsrätter kan inga gränser för koldioxidutsläpp sättas med stöd av miljöbalken. Även Länsstyrelsen i Västra Götalands län lämnade en skrivelse till regeringen, den 11 juli 2019. Länsstyrelsen ställde sig bakom Naturvårdsverkets underrättelse (Länsstyrelsen Västra Götaland, 2019). Bakgrunden till detta beslut var målsättningen att regionens utsläpp av växthusgaser ska minska med 80 procent år 2030 från 1990-års nivå. Mellan 1990 och 2017 skedde en minskning på 14 procent, eller 1,7 miljoner ton. Siffran 1,7 miljoner ton är lika mycket som ROCC-projektet väntades öka utsläppen med. Utbyggnaden av Preemraff Lysekil skulle således riskera omintetgöra regionens utsläppsminskningar de senaste tre decennierna. Länsstyrelsen förklarade regionens relativt långsamma minskningstakt med att många av de industrier som finns i området ingår i ETS. Länsstyrelsen varnade även om rapporter som menar att nollutsläpp måste nås inom ett par decennier, och att detta måste spela in i övervägningar om investeringar i industrin. Detta för att undvika inlåsnings effekter. Dessutom uppmanade Länsstyrelsen regeringen att arbeta för stärkta nationella och internationella styrmedel för omställning. Just Länsstyrelsen i Västra Götalands agerande är intressant. Västra Götalands län är en stark industriregion, incumbency sträcker sig djupt. Bland annat genom jobb och investeringar i regionen. Fossila bränslen har länge gynnat både den politiska styrningen i området samt dess invånare. Att Länsstyrelsen nu väljer att protestera mot utbyggnaden av Preemraff Lysekil är en spricka i regimen. Med grund i klimatmålen väljer de att ställa sig mot vad som fortfarande möjligtvis skulle kunna gynna regionen. Detta är ett tecken på att fossilbranschens incumbency

har urholkats något. Vad som gör situationen ännu mer intressant är att Länsstyrelsen tidigare, i deldomen från 2018, uttalat följande “Länsstyrelsen har tillstyrkt att tillstånd lämnas under förutsättning att myndighetens villkorsförslag föreskrivs” (dedom 2018-11-09 i mål nr M 4708–16, s. 62). Från november 2018 till juli 2019 har Länsstyrelsen funnit skäl att underrätta regeringen angående ROCC-projektet. Länsstyrelsen uppfattar alltså att trots att de själva tillstyrkt att tillstånd lämnas var det lämpligt att tillsammans med Naturvårdsverket underrätta regeringen.

4.3 Regeringen tar över prövningen

Den 23 augusti 2019 meddelade regeringen att den tar över prövningen av Preems utbyggnad av verksamheten i Lysekil (Miljödepartementet, 2019). Anledningen uppgavs vara de stora utsläpp av koldioxid utbyggnaden skulle innebära, riksdagens klimatmål samt underrättelser från Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Västra Götaland. Detta beslut har varit minst sagt kontroversiellt. I Sverige ska domstolarna vara självständiga, dock finns det undantag. Ett exempel är just detta fall. På ett sätt kan man se på det inledande godkännandet av Preems ansökan som ännu ett exempel på hur djupt incumbency sträcker sig. Trots det vi vet om konsekvenserna av koldioxidutsläpp är det lagligt att genomföra ett projekt som dubblar en anläggnings utsläpp. Kontroversen kring regeringens övertagande av tillåtlighetsprövningen kan ses som ett symptom av den nyliberala riktning Sverige har gått i under senare år. Möjligheten att utöva makt över marknaden har minskat. Samtidigt styrs Sverige av en rödgrön regering som räknar klimatfrågan som en av sina hjärtefrågor. Beslutet motiverades bland annat med de nya klimatmålen som i sin tur godkänts i riksdagen. Ska inte en folkvald regering kunna agera utifrån av riksdagen godkända direktiv? När möjligheter att utöva makt flyttas längre ifrån folket kan det uppfattas som ett demokratiskt underskott. Att frågan hamnade på regeringens bord förde frågan närmre folket. Samtidigt är rättssäkerhet en grundbult i en liberal demokrati. Klimatfrågan är dock ett extraordinärt fall i den mening att det är en i allra högsta grad tidskänslig fråga. I Konstitutionsutskottets (KU) övervägande står det bland annat

Att regeringen prövar vissa verksamheter motiveras bl.a. med att ingen annan än regeringen kan åstadkomma en allsidig prövning med en sammanvägning av bl.a.

miljöskyddsmässiga, arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska synpunkter. Framför allt är det viktigt att avgörandet av vissa verksamheter beslutas av ett organ som det går att utkräva politiskt ansvar av. Regeringens tillåtlighetsprövning har därför ansetts viktig som en tidig och betydelsefull länk i prövningskedjan för att regeringen därigenom ska kunna utöva en politisk styrning av vissa beslut inom ramen för gällande rättsregler

(Konstitutionsutskottet, 2020, s. 162).

I KU:s övervägande argumenteras det för att regeringen har en helhetsbild som inte domstolarna kan ha. Frågan är så viktig och påverkar så många delar av samhället att frågan bör beslutas av regeringen.

I ett beslut som meddelades den 15 juni 2020 överlämnade Mark- och miljööverdomstolen frågan om tillåtlighet till regeringen tillsammans med ett yttrande (protokoll 2020-06-11 aktbilaga 424 i mål Mål nr M 11730–18). I sitt yttrande slår domstolen fast att de bedömer att verksamheten är tillätlig. Domstolen baserar sitt ställningstagande på att den inte anser att verksamheter som omfattas av ETS bör stoppas utifrån miljöbalken. Inte heller anser domstolen att Sveriges klimatmål och klimatlag förändrar detta.

Preemraff Lysekil ingår i EU:s handel med utsläppsrätter. Sverige kan utefter hur vår miljöbalk ser ut idag inte hindra ökade utsläpp enligt lagen (2004:1199) om handel med utsläppsrätter (SFS 2004:1199). Varken regering eller domstolar får fastställa gränser för koldioxidutsläpp från anläggningar som ingår i ETS. I Mark- och miljödomstolens deldom från november 2018 nämns ordet koldioxid på förvånansvärt få platser i deldomen, men den slår fast att “Preem AB ska fortlöpande vidta åtgärder för att minska utsläppen av kolväten till luft från verksamheten” (s. 5). Kolväten som släpps ut i atmosfären oxideras över tid och blir koldioxid. I deldomen står det även, under titeln *Utsläpp till luft av kolväten*, att “Preem AB ska vidta åtgärder syftande till att minska årsutsläppet av VOC med minst 500 ton till utgången av år 2022 (etapp 1) och med ytterligare 500 ton till utgången av år 2028 (etapp 2); allt jämfört med utgångsläget som utgående från med det genomsnittliga årliga VOC-utsläppet mellan åren 2012 och 2017” (s. 20). VOC står för *volatile organic compound* och innebär kemiska föreningar som under normala

omständigheter är i gasform (European Environment Agency, 2020). Voc syftar inte specifikt till kolväten, just eftersom domstolen inte kan sätta utsläppsgränser.

Utifrån disciplinary power kan ETS ses som en effekt av den liberaliserade, globaliserade ekonomin. Statens handlingsutrymme har krympt. Samtidigt finns det rättsligt stöd i miljöbalken som gör att regeringen kan rakt av säga nej till ansökan. Då varken regering eller domstolar kan sätta egna tak för utsläpp från anläggningar som ingår i ETS, blir detta det enda kvarvarande alternativet för att på statlig nivå hindra utsläpp. Det här försatte regeringen i en intressant situation. Möjligheten till kompromiss har lagstiftats bort och de enda alternativ som kvarstår är ett nej eller ett ja. Eftersom Mark- och miljödomstolen i sin juridiska kapacitet godkänt ansökan återstår egentligen bara regeringen, eller yttre marknadsfaktorer, som ett hinder. För en regering bestående av socialdemokrater och miljöpartister uppstår en minst sagt prekär situation. The growth paradigm, avvägningen mellan klimat, tillväxt, arbeten samt framtiden för Sverige som ett land med goda förutsättningar för företagande sätts på spel. Om statens funktion och legitimitet utgår från dess möjlighet att skapa förutsättningar för kapitalackumulation, vad sänder detta för signaler till företag som redan verkar i landet och företag som eventuellt skulle kunna etablera sig här? Rent principiellt skulle vi kunna säga att det varje regering vill kunna leverera är mer jobb och högre tillväxt. Att äventyra detta kan visa sig vara riskabelt, även om det sker på juridiskt stabila grunder. Å andra sidan är klimatfrågan inte vilken politisk fråga som helst. Den är tidskänslig och kräver stora omställningar, en uppfattning som är allestädes närvarande både i Parisavtalet och Sveriges eget klimatpolitiska ramverk. Däremot kan vi se att en oavsiktlig konsekvens av ETS är att regeringen i det här fallet har fått oerhört mycket makt. Makt de inte bett om och säkerligen inte velat ha, men makt likaså.

Om vi föreställer oss ett alternativ till ETS, där varje stat har möjlighet att sätta gränser på koldioxidutsläpp, skulle dessa gränser kanske fungera likt ETS. Det vill säga, en stabil men relativt långsam sänkning över tid. Då detta inte är möjligt har den svenska regeringen ansvaret. Påtryckningar från andra aktörer, i det här fallet Naturvårdsverket, Länsstyrelsen i Västra Götaland, falanger inom Miljöpartiet och Socialdemokraterna samt en bredare folkrörelse har skapat ett stort problem. På ett sätt, särskilt med tanke på det stora antalet privatpersoner och organisationer som engagerat sig, har det demokratiska underskottet vänt.

Ytterligare en del av fallet som bör ses utifrån ETS är reformen av systemet. Sedan Preems ansökan skickades in har det i EU beslutats om en reviderad lagstiftning för utsläppsrätter. I november 2018 beslutades det att inför den kommande handelsperioden 2021–2030 ska det totala utsläppstaket minska med 2,2 procent per år istället för dagens 1,74 procent per år (Naturvårdsverket, 11 maj 2020). Reformen innebär även att mer än 2 miljarder utsläppsrätter kommer annulleras till år 2023. Denna reform hade inneburit att Preemraff Lysekils dubblering av utsläppen hade blivit en väldigt stor utgift för bolaget.

4.4 Klimatpolitisk handlingsplan

Den 17 december 2019 överlämnade regeringen över proposition 2019/20:65 *En samlad politik för klimatet* till riksdagen, i enlighet med det nya klimatpolitiska ramverket. Det långsiktiga klimatmål som presenteras i propositionen är att Sverige senast 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären. Regeringen konstaterar att

Kraftfulla åtgärder kommer att behövas för att Sverige ska lyckas ställa om till fossilfrihet i tid för att leva upp till Parisavtalet och för att uppnå regeringens ambition om att bli världens första fossilfria välfärdsland och därigenom också bidra till de åtaganden vi har genom FN:s Agenda 2030 för en miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling.

(prop. 2019/20:65, s. 8).

Det understryks på flera ställen i handlingsplanen att omställningen till ett fossilfritt land ska kombineras med stark ekonomisk utveckling och konkurrenskraft. Regeringen uttalar även att

Genom det klimatpolitiska ramverket har riksdagen skickat en tydlig signal till hela samhället att Sverige kommer att minska sina utsläpp drastiskt och senast 2045 inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser. På så sätt är förutsättningarna givna för vägen framåt och samhällets aktörer får möjligheter att planera och investera för en fossilfri framtid

(prop. 2019/20:65, s. 43).

Liknande insatser måste även göras inom finansmarknaden för att öka incitamenten för att placera kapital i hållbara investeringar. Regeringen nämner även fler satsningar på hållbar teknikutveckling för att stödja svensk industri.

Handlingsplanen signalerar att Sverige är på väg i en ny riktning. På ett sätt utmanas den rådande hegemonin. Från att det varit allmänt accepterat att förnybara energikällor är en bra idé, men att fossila bränslen kommer behövas lång tid framöver, har ett tydligt mål satts. I den mån regeringen dikterar limits of the possible har den gränsen förflyttats. Detta destabiliserar regimen ytterligare. På många sätt säger regeringen att om du vill tjäna pengar i Sverige bör du tänka både en och två gånger om det är genom fossila bränslen du kommer kunna göra det. Det kan även vara användbart att tänka på transformation och trasformismo här. Hur radikal är förändringen? Handlingsplanen förutsätter definitivt att omställningen kommer att ske inom det kapitalistiska ekonomiska system vi har idag. Dock måste systemet förändras. Kanske går det inte en tydlig gräns mellan transformation och trasformismo. Bara för att förändringar inte är systemomstörtande betyder detta inte att de endast är till för att stävja kritiska röster. Det är även viktigt att komma ihåg att kapitalet inte är homogent. Om vi ser till världen kanske capital-in-generals intressen fortfarande finns i fossila bränslen. Staten Sverige försöker däremot hitta sin nisch och skapa utrymme i en föränderlig värld. Sverige vänder sig således mindre till de stora incumbents på världsmarknaden och mer till nischaktörer. Frågan om Preem är en incumbent eller en nischaktör diskuteras vidare nedan.

Fallet Preemraff Lysekil har även skapat reaktioner utanför de sfärer som nämnts hittills. Facket har varit positiva till en utbyggnad av Preemraff Lysekil, eftersom en sådan utbyggnad skulle innebära nya jobb. Under förhandlingarnas gång uttryckte LO oro inför uteblivna arbetstillfällen ifall utbyggnaden inte skulle bli verklighet (Marttila, 15 mars 2020). Preems beslut att dra tillbaka sin ansökan möttes med besvikelse från facket. Representanter från IF Metall uttryckte oro inför framtiden (Jensen, 28 september 2020). Detta visar hur integrerade fossila bränslen är i samhället. Facket representerar inte de största vinnarna i fossilregimen, men de och deras medlemmar reproducerar ändå carbon incumbency. Återigen är problemet att fossila bränslen är så integrerade i vårt ekonomiska system. Detta är även problematiskt för Socialdemokraterna. I

valet 2018 var Socialdemokraterna det största partiet både i kommun- och riksdagsvalet (SVT, 2018). Även historiskt sätt är partiet starkt i området (SCB, 2020). Partiet hamnar mellan sin traditionella väljarbas som gynnas av en starkt växande industri i området och sina egna löften om klimatet. Att Socialdemokraterna dessutom regerar tillsammans med Miljöpartiet försvårar situationen ytterligare. Klimatpolitik är svårt att placera utifrån traditionella politiska skiljelinjer, vilket Socialdemokraterna fått känna effekten av.

4.5 Konstitutionsutskottet

Regeringens beslut att ta över tillåtlighetsprövningen av ROCC-projektet anmäldes till konstitutionsutskottet. Anmälan byggde på tre grunder (Konstitutionsutskottet, 2020). Delvis att regeringen kom in i processen sent. Delvis att delar av regeringen verkar bestämt sig för utfallet redan innan prövningen skett. Den tredje anledningen är att klimatlagen kan ha använts på felaktigt sätt. Miljö- och klimatminister samt vice statsminister Isabella Lövin är den politiker som huvudsakligen utfrågats av KU. Hon uttalade sig i Ekots lördagsintervju den 9 november 2019, där hon förespråkade investeringar i förnybara bränslen snarare än fossila bränslen. Detta som svar på en fråga angående Preem. Liknande uttalanden upprepades i en intervju i samma program den 26 september 2020, där Lövin även sa att frågan var principiellt viktig för regeringen. Lövin förklarar detta med att det knappast är en hemlighet var miljöpartiet står i dessa frågor. Dessutom tar KU upp de avslöjanden Expressen haft om att Lövins statssekreterare suttit i möten med Preems VD samt haft mejlkorrespondens med bolaget. Lövin avvisade detta i KU och sa att det kan räknas som praxis, då regeringen har löpande kontakter med olika företag. Att kontakten mellan politiker och näringslivet kan viftas bort på det här sättet visar på att de står varandra för nära. Särskilt då det gäller fossila energibolag eftersom de håller en speciell position i samhället och därför även i relation till staten. Preems kontakt med företrädare för regeringen kan ses som exempel på detta.

Utskottet fann att en regeringsprövning bör göras tidigt i processen. Dock finns det inget som direkt förhindrar att det sker i en senare instans. KU konstaterar även att Mark- och miljööverdomstolen lämnat över frågan och alltså inte sett något hinder för detta. KU trycker även på att försiktighet måste hållas när ett ärende tas över sent.

4.6 Preem som aktör

Preem har under rättsprocessen menat att de uppskattade utsläppsökningarna från utbyggnaden av raffinaderiet i Lysekil har överdrivits. Bolaget har bland annat påstått att dubblering av koldioxidutsläppen snarare skulle vara en ökning på 50 procent, eftersom det skulle ske minskningar i användarledet (deldom 2018-11-09 i mål nr M 4708–16). I sin hållbarhetsredovisning från 2017 efterfrågar Preems dåvarande VD och koncernchef Petter Holland en tydlig politisk riktning och konsekvens (Preem, 2017). Holland nämner i redovisningen även ROCC-projektet, som han menar är del av Preems plan att utnyttja alla råvaror på bästa sätt. I redovisningen konstateras även att efterfrågan på högsvavlig tjockolja kommer minska. Preem menar att eftersom de inte har några egna oljekällor utan köper in råvaror är företaget i en bättre position att börja ställa om drivmedelsproduktionen. Vad som är intressant för att förstå Preem som aktör är huruvida de kan ses som en incumbent eller som en nischaktör. Om vi ser Preem ur ett globalt perspektiv är de en liten aktör. I Sverige däremot har de en stor andel av marknaden. Det faktum att Preem inte har några egna oljekällor skulle kunna ses som ett tecken på att Preem är en nischaktör. Bolag med oljekällor är mer beroende av att fossil incumbency uppehålls, eftersom deras kapital är knutet till deras oljereserver. Risker med en nedbrytning av oljeregimen är att bolag och dess finansiärer hamnar i en situation där de har kapital knutet till stranded assets, **alltså råvaror som inget går att göra med**. Att Preems verksamhet bygger på inköpta råvaror från externa leverantörer gör att företaget inte har ett lika starkt inbyggt intresse att bevara status quo. Dock planerade Preem vid den här tidpunkten fortfarande en stor investering som främst skulle underlätta Preemraffs Lysekils förädling av fossila råvaror. Jag skulle argumentera för att Preem vid det här laget var en incumbent, om än en flexibel sådan. Jämfört med andra incumbents har företaget inte lika starka incitament att vilja bevara den rådande energimaktordningen. Dock visar deras handlingar att de fortfarande agerade inom incumbent intressen.

Hållbarhetsredovisningen från 2018 består av liknande innehåll som föregående år. Dåvarande VD Petter Holland understryker än en gång att förnybara drivmedel är framtiden och att Preem är en viktig aktör i en förnybar omställning (Preem, 2018). När redovisningen kom hade Mark-

och miljödomstolen gett Preem tillstånd om utbyggnad av Preemraff Lysekil. Dock är Holland medveten om att detta kan komma att omprövas. Reduktionsplikten nämns som en uppskattad utveckling i linje med de konkreta styrmedel som efterfrågats, bland annat i 2017 års hållbarhetsredovisning. Preem nämner även en del omvärldstrender som påverkar verksamheten. Exempelvis EU-rättsakter som förutsätter en ökning av hybridbilar och därmed ny teknik och nya drivmedel. I samma veva nämns även att Preemraff Lysekil skulle kunna använda carbon capture-teknik, vilket nämns även i hållbarhetsredovisningen från 2019. Utbyggnaden av Preemraff Lysekil motiveras med att projektet skulle kunna säkerställa Preems framtida konkurrenskraft. Här ser vi hur viktigt en tydlig policyriktning är för långsiktiga, kapitalintensiva industrier. Dessa industrier efterfrågar tydlighet för att de måste kunna planera in i framtiden. På så sätt är energiindustrin och politiken mer beroende av varandra än andra industrier. Det krävs samarbete mellan dessa två för att branschen ska kunna fungera. Fossila bränslen är viktiga för att staten ska kunna fylla sin funktion, och staten är viktig för att fossilindustrin ska vara lönsam. Det visar hur styrmedel kan användas som vägvisare till framtiden. Ingen, inte ens incumbents, vill spendera resurser på något som är dömt att misslyckas.

I Preems hållbarhetsredovisning från 2019 sker något av ett filbyte. Preem utannonserar att de planerar ha nettonollutsläpp i hela värdekedjan senast 2045 (Preem, 2019). Dåvarande VD Petter Holland kommenterar regeringens tillåtlighetsprövning av den planerade verksamheten i Lysekil. Han menar fortfarande att utbyggnaden är viktig för Preems konkurrenskraft. Vidare konstateras det i redovisningen att klimatfrågan är viktigare än någonsin inom energisektorn. Parisavtalet och EU-satsningar nämns som anledningar till att även Preem måste satsa mer på omställning. Redovisningen nämner även de effekter klimatförändringar kan komma att få direkt för verksamheten och produktionen, exempelvis i form av extremväder och höjda temperaturer. Preem argumenterar för ROCC-projektet med att råolja kommer att behövas åtminstone en viss tid framöver. Anläggningar som handskas med dessa råvaror bör därför göras så klimatvänliga som möjligt. Risken för detta är att det blir en lock-in av koldioxid. Om Preem skulle ha byggt ut anläggningen i fråga skulle den behöva vara i funktion länge för att gå med vinst. Även om den kanske skulle ha kunnat producera produkter på ett mer hållbart sätt än innan skulle den också vara ekonomiskt omöjlig att endast användas en kortare tid. På så sätt förlängs användandet av fossila råvaror.

Preem menar även att planen i ansökan från 2016 omarbetats, bland annat genom adderingen av carbon capture-teknik, och därför kommer innebära nettonoll tillskott av koldioxid (Preem, 2019). När det kommer till strategic decision making har Preem ändrat strategi. Förnybara drivmedel är nu den huvudsakliga satsningen inför framtiden. Detta kan tyckas märkligt. Parisavtalet går så långt tillbaka som 2015, och ändå satsade Preem efter det på ROCC-projektet. Detta antyder att den politiska ekonomin har ändrats så mycket under dessa år att Preem behövt ändra sin strategi. Bland annat eftersom deras planerade utbyggnad stött på juridiska hinder, men även eftersom andra händelser i Sverige och i världen har fått företaget på andra tankar.

En annan viktig förändring som skett sedan 2016 är att Preem tillsatt en ny VD och koncernchef. Nuvarande VD Magnus Heimburg förklarar beslutet att dra tillbaka miljöansökan utifrån kommersiella motiv (Preem, 2020). Enligt Heimburg innebär förändringar i omvärlden samt den globala drivmedelsmarknaden att Preem måste prioritera förnybart. Lägre efterfrågan på drivmedel, högre efterfrågan på förnybara drivmedel, prisförändringar på produkter och råvaror samt förbättrat investeringsklimat på grund av reduktionsplikten är några av dem ekonomiska och politiska faktorer som ligger bakom beslutet. Heimburg förklarar beslutet med att "Vi har alltså sett över våra investeringsprojekt och valt att fokusera på och prioritera de utvecklingsprojekt som vi bedömer är de mest attraktiva, både strategiskt och lönsamhetsmässigt, på kort och lång sikt". Detta kan ses som ett exempel på Schumpeters gales of creative destruction. Preems strategi har nischats ytterligare mot förnybara produkter. Än så länge kan man gå på vinst ur fossila bränslen. Preem är definitivt ännu inte en förnybar producent, men från vad vi har sett kan det mycket väl vara så att företaget väljer att prioritera vad de tror kommer vara vinstdrivande i framtiden, även om alla resurser som lagts på utvecklandet av ROCC-projektet brinner inne. Strategin har förändrats. Om det inte längre finns potential att göra de vinster man en gång kunnat komma till efter nya vinststillfällen. Med hjälp av politiska styrmedel eller helt enkelt det symboliska värde ett land som Sveriges klimatmål kan ha kan dessa incumbents knuffas i riktningen mot förnybar produktion. Om vi ser till incumbents möjlighet att skapa förändring har dessa mer resurser i form av kapital och kunskap med potential att göra stora språng inom förnybara energikällor. Även om man kan argumentera för att företag som Preem har ohållbart utnyttjande av planetens

resurser i sitt DNA, kan det inte uteslutas att förändring kan ske. Stora företag inom olje-, kol- och gasindustrin motiveras inte av att de vill släppa ut mängder av koldioxid i atmosfären, de motiveras av vinst.

I oktober 2020 meddelade Preem att de skickat in en ny ansökan om att bygga om en del av anläggningen för att fasa in förnybara råvaror, t.ex. rapsolja och tallolja (Herold, 23 oktober 2020). Detta kommer innebära fler arbetstillfällen under själva arbetet med utbyggnaden, men Preem säger att ytterligare personal inte kommer behövas när anpassningen för fler förnybara råvaror står klar. En sådan här ombyggnation skulle ge Preem möjlighet att använda upp till 40 procent förnybara råvaror, men resten av produktionen skulle fortfarande utgöras av fossil råvara. Det är viktigt att inte glömma att Preem också har mycket på spel i gamla energisystem. Vi är ännu långt ifrån en situation där incumbents "goda" handlingar neutraliserar deras "onda" sådana.

5 Slutsats och diskussion

5.1 Preemraff Lysekil i den politiska ekonomin

Att dra slutsatser om det här fallet är inte helt lätt. Det utspelar sig i en komplex kontext över ett flertal år. Vad jag kan säga är att det har skett ett antal förändringar i den politiska ekonomin mellan 2016 och 2020 och att en del trender och skiften kan urskiljas. Vissa av dessa förändringar skedde egentligen innan, exempelvis Parisavtalet, men deras effekt har inte infunnit sig förrän senare.

Fallet började på många sätt som förväntat. En ansökan om miljötillstånd skickades in, förhandlingar hölls och en deldom meddelades. Men under ytan fanns tecken på förändring. Mark- och miljööverdomstolen gav prövningstillstånd till en del av dem som överklagat

deldomen. I efterhand kan vi se att detta köpte mer tid för händelserna som skulle komma att inträffa. Nämligen Naturvårdsverkets underrättelse till regeringen, som följdes av en skrivelse från Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Just Länsstyrelsens agerande markerar ett viktigt skifte. Incumbency upprätthålls inte bara av en diffus ekonomisk elit, utan av många samhällsinstitutioner. Att den politiska ledningen av en region som än så länge gagnas av incumbent interests vänder sig mot ytterligare expansion är ett tecken på att carbon incumbency i någon mån sakta luckras upp.

En annan aspekt av fallet som skvallrar om att vi befinner oss i en skiftande politisk ekonomi är den regeringssituation Preemraff Lysekil föranledde. En effekt av den liberala, globaliserade ekonomin och förflyttningen av makt till mellanstatliga institutioner var att regeringen hamnade i en oförutsedd maktposition. Detta borde egentligen inte ha hänt om den nyliberala politiska ekonomin fungerat. Kombinationen av en potentiell massiv utsläppsökning, en rödgrön regering, oro från allmänheten och ett kryphål i lagen resulterade i en minst sagt intressant situation. En skillnad detta kan komma att ha är hur vi ser på själva klimatfrågan. Det har funnits en bild, som kan kopplas till den nyliberala politiska och ekonomiska eran, av att marknadslösningar är vägen framåt. ETS är ett sätt att skapa en ekonomiskt hållbar väg dit. Detta är ett sätt att uppehålla vår nuvarande form av kapitalism genom tron på grön tillväxt. Situationen som uppkom kring Preemraff Lysekil skilde sig markant från detta. En regering befann sig plötsligt i en situation där den hade möjlighet att stoppa en stor utsläppsökning. Även om det aldrig gick så långt att ett beslut behövde fattas, på grund av att Preem drog tillbaka ansökan, är detta signifikant. Om inte annat är det ett skifte i hegemonin. Den hegemoniska uppfattningen, som länge karaktäriserats av marknadslösningar och minskad statlig makt, har i någon mån visat sig vara falsk. Fallet har visat att det finns alternativ bortom de lösningar som länge presenterats som vår enda möjlighet.

Även inom Preem har förändringar skett. Bolaget har skiftat framtidsfokus från att investera stora summor i fossila produkter till att förbereda inför en framtida övergång till nollutsläpp. Även om Preem fortfarande i dagens läge är en stor koldioxidutsläppare har bolagets världsbild förändrats. År 2016 verkade en 15 miljarder kronors investering främst till fördel för företagets fossila produktion som en rimlig plan. År 2020 var detta inte längre fallet. Preems nuvarande VD Magnus Heimburg har uttalat sig om att beslutet var kommersiellt, baserat på bland annat den

ekonomiska nedgången och projektets ekonomiska hållbarhet. Preems beslutsprocess kan tyckas märklig. En så stor investering som skulle innebära så höga utsläppsökningar i kölvattnet av Parisavtalet har ifrågasatts. Detta är dock ett tecken på förändring. Även om man kan tycka att vindarna blåst i den hållbara riktningen ett antal år nu, har ett företag som Preem insett detta först nu. Som förhållandevis liten aktör globalt har företaget möjlighet att agera som en nischaktör. Att de dessutom inte producerar själva råvaran ger ytterligare möjlighet att ställa om till nya produkter utan att riskera att resurser brinner inne. I en svensk kontext har dock Preem en stark maktposition. Bolagets kopplingar till staten, inte minst eftersom Preem är en inhemsk producent av en produkt hela samhället och ekonomin är beroende av, gör det svårt att se Preem som en nischaktör. Snarare passar bilden av en incumbent vars handlingar destabiliserar regimen från insidan in på Preem.

5.2 Problematik och förslag till framtida forskning

Analysresultaten bör dock problematiseras något. I metodkapitlet har jag fört en diskussion om att genomföra en fallstudie med ett enda fall. Denna diskussion täcker in den mesta av kritiken mot denna typ av studie. En ytterligare problematik, som jag stött på mycket under studiens gång, är det förändrade ekonomiska världsläget till följd av Covid-19. I värsta fall skulle man kunna argumentera för att andra aspekter av studien blir irrelevanta då den ekonomiska nedgången inte kan uteslutas som anledning till att Preem drog tillbaka sin ansökan. Detta är förstås sant, jag kan inte på ett trovärdigt sätt argumentera mot detta. Dock är mitt syfte och frågeställning inte att förklara varför ansökan drogs tillbaka. Snarare är min ambition att förstå förändringar i den politiska ekonomin och analysera dessa kritiskt. Även om det slutgiltiga beslutet att dra tillbaka ansökan helt och hållet kan ha varit motiverat av den ekonomiska nedgången betyder inte detta att det var den enda anledningen. Det upphäver inte heller det faktum att Preem redan innan pandemin visat tecken på en förändrad världsbild och investeringsplaner.

Som nämnts i kapitel 1.3 är just detta fall förhållandevis utforskat. Jag skulle med intresse läsa andra analyser av fallet Preemraff Lysekil, just för att jag anser att det markerar ett slags skifte i fossilregimen. Att identifiera liknande fall som på något sätt visar sprickor i regimen hade kunnat

bidra till ytterligare kunskap och förståelse av fenomenet. Något som också hade kunnat bidra med ett annat perspektiv är att genomföra en jämförande studie av fler än ett fall.

6 Referenser

Elmes, D. (2012). Governments, Policies and Companies: A Business Perspective. I *Dynamics of Energy Governance in Europe and Russia* (Red. Belyi, Goldthau, Keating & Kuzemko). Palgrave Macmillan. DOI: 10.1057/9780230370944

European Environment Agency. (2020). *Helpcenter definition - VOC*. Hämtad 2020-12-29 från <https://www.eea.europa.eu/themes/air/air-quality/resources/glossary/voc>

Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research. I *Qualitative Inquiry* (vol. 12, nr. 2). DOI: 10.1177/1077800405284363

Herold, Lovisa. (23 oktober 2020). *Preemraff i Lysekil söker nytt tillstånd*. Dagens Nyheter. Hämtad 2020-11-14 från <https://www.dn.se/ekonomi/preemraff-i-lysekil-soker-nytt-tillstand/>

Jensen, Victor. (28 september 2020). *Preemraff: Facket besvikna efter beskedet*. Sveriges radio Ekot. Hämtad 2020-11-14 från <https://sverigesradio.se/artikel/7563609>

Konstitutionsutskottet. (2020). *Konstitutionsutskottets betänkande (2020/2021:KU10)*. Sveriges riksdag.

https://www.riksdagen.se/globalassets/06.-utskotten--eu-namnden/konstitutionsutskottet/ku-granskning/ku10_ej-trycklovad.pdf

Länsstyrelsen Västra Götalands Län. (11 juli 2019). Diarienummer 420-27382-2019. *Regionalt perspektiv på tillåtighetsprövning av Preemraff Lysekil*.

Mark- och Miljödomstolen vid Vänersborgs Tingsrätt deldom 2018-11-09 i mål nr M 4708-16

Mark- och miljööverdomstolen vid Svea Hovrätt protokoll 2019-05-24 och 2019-06-10 aktbilaga 154 i mål nr M 11730-18

Mark- och miljööverdomstolen vid Svea Hovrätt protokoll 2020-06-11 aktbilaga 424 i Mål nr M 11730-18

Marttila, Christine. (15 mars 2020). *LO-distriktet i Västsverige uttalar sig*. Hämtad 2020-11-14 från

<https://www.ifmetall.se/aktuellt/nyheter/fran-avdelningarna/bohuslan-dal/2020/mars/utalande-fran-lo-om-preem/>

Miljödepartementet. (23 augusti 2019). Regeringen prövar tillåtligheten av Preems planerade verksamhet i Lysekil. Hämtad 2020-12-20 från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/08/regeringen-provar-tillatligheten-av-preem-s-planerade-verksamhet-i-lysekil/>

Naturvårdsverket. (2019). Ärendenr: NV-05187-19. *Underrättelse till regeringen enligt 17 kap. 5 § första stycket miljöbalken*.

Naturvårdsverket. (2020). *Utsläppshandel*. <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Utslappshandel/>

Newell, P. (2018). *Trasformismo or transformation? The global political economy of energy transitions*. I *Review of International Political Economy*. DOI: <https://doi.org/10.1080/09692290.2018.1511448>

Newell, P & Paterson, M. (1998). *A climate for business: global warming, the state and capital*. I *Review of International Political Economy*. DOI: <https://doi.org/10.1080/096922998347426>

Newell, P & Johnstone, P. (2018). The Political Economy of Incumbency. I *The Politics of Fossil Fuel Subsidies and their Reform* (Red. J. Skovgaard & H. van Asselt). Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108241946.006>

Paterson, M & P-Laberge, X. (2018). Political economies of climate change. I *Advanced Review*. DOI: <https://doi.org/10.1002/wcc.506>

Preem. (2017). *Preem Hållbarhetsredovisning 2017*. Preem AB. https://www.preem.se/globalassets/om-preem/finansiell-info/preem2017_hr_sv.pdf

Preem. (2018). *Preem Progress Book - Hållbarhetsredovisning 2018*. Preem AB. https://www.preem.se/globalassets/om-preem/hallbarhet/hallbarhetsredovisning/preem_progress_book2018_sve.pdf

Preem. (2019). *Preem Progress Book - Hållbarhetsredovisning 2019*. Preem AB. https://www.preem.se/globalassets/om-preem/hallbarhet/hallbarhetsredovisning/preem_hallbarhetsredovisning_2019_sve.pdf

Preem. (2020). *Ny vd på Preem – lär känna Magnus Heimburg*. Hämtad 2020-12-15 från <https://www.preem.se/om-preem/om-oss/vilka-vi-ar/MagnusHeimburg/>

Prop. 2019/20:65. *En samlad politik för klimatet – klimatpolitisk handlingsplan*. <https://www.regeringen.se/4a9c81/contentassets/61f93d2abb184289a0c81c75395207b6/en-samlad-politik-for-klimatet--klimatpolitisk-handlingsplan-prop.-20192065>

Regeringsbeslut M2020/00977. *Tillåtlighetsprövning enligt 17 kap. miljöbalken av ansökan om tillstånd till befintlig och utökad verksamhet vid Preemraff, Lysekils kommun*.

SCB. (2020). *Mandat i riksdagen efter region, parti och valår* https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_ME_ME0104_ME0104C/Riksdagsmandat/table/tableViewLayout1/

SFS 2004:1199. *Lag (2004:1199) om handel med utsläppsrätter.*
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20041199-om-handel-med-utslappsratter_sfs-2004-1199#:~:text=Lagen%20inne%C3%A5ller%20best%C3%A4mmelser%20om%20tillst%C3%A5nd,f%C3%B6rordningar%20om%20handel%20med%20utsl%C3%A4ppsr%C3%A4tter.

Stirling, A. (2019). How deep is incumbency? A ‘configuring fields’ approach to redistributing and reorienting power in socio-material change. I *Energy Research & Social Science*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2019.101239>

SVT Nyheter. (2018). Valresultat 2018 - Så har Sverige röstat.
<https://valresultat.svt.se/2018/11484.html>

Turnheim, B & Sovacool, B. K. (2019). Forever stuck in old ways? Pluralising incumbencies in sustainability transitions. I *Environmental Innovation and Societal Transitions*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eist.2019.10.012>